

<Q. 4, Art. 2: Utrum productorum in divinis realis distinctio sit absoluta vel relativa>

1. Secundus articulus erat iste: utrum productorum in divinis realis distinctio sit absoluta penitus vel simpliciter relativa. Pro cuius
5 articuli declaratione est advertendum quod circa istam materiam, exclusa opinione Praepositini, sunt duae opiniones inter quas non est possibilis mediatio. Et ideo quaelibet illarum cum suis motivis recitabuntur et demum pars tutior eligitur.

<Opinio prima>

10 2. Prima igitur opinio tenet pro conclusione certissima quod distinctio inter divina supposita est per modos intrinsecos realiter absolutos. Cuius opinionis videtur fuisse venerabilis Richardus de Sancto Victore quem dominus Bonaventura sequitur, ut patet I *Sententiarum* distinctione 25 quaestione 1. Et similiter hanc
15 opinionem tenet magister Ioannes de Ripa, ut apparet scripto suo I *Super Sententias* distinctionibus 25 et 26, quam opinionem iste modernior nititur colorare. Pro qua opinione declaranda septem colligo conclusiones| quae possunt ex dictis elici praedictorum quarum
prima sit ista. C 71ra

<Conclusio 1>

20 3. Quaelibet persona divina sine partium compositivo concursu intelligitur realiter constituta. Haec conclusio sic probatur: quaelibet persona divina habet rationem intrinsecam per quam non denominatur persona et denominatur persona. Ergo oportet assignare rationem
25 intrinsecam per quam vere dicatur persona; huiusmodi ratio ex communi modo loquendi dicitur constitutiva; ergo propositum. Maior patet, quoniam quaelibet ratio essentialis est intrinseca divinae personae, et per nullam talem formaliter denominatur persona ut apparet; ergo propositum.

30 4. Praeterea, divina essentia et persona sunt idem, et praeter hoc divina essentia est alia a persona a qua non distinguitur, sed illa persona ab alia. Ergo oportet intelligere in persona unam rationem per quam ab alia est distincta. Huiusmodi dicitur ratio constitutiva ex
35 communi modo loquendi quae nisi admittatur, numquam poterit distincte concipi varietas huiusmodi rationum. Et per consequens, cum ibi non sit partium compositio, sequitur quod est huiusmodi rationum constitutio sine compositivo concursu; quare propositum.

5. Pro quo est advertendum quod huiusmodi constitutio non est eo modo quo materia et forma dicuntur constituere compositum. Sed

142,21 persona] sine add. sed del. C 31 a¹] sup. lin. a. m. C

si per imaginationem materia transiret in identitatem realem formae, et
 forma similiter in identitatem materiae, tunc illud quod intelligeretur
 constitutum ex ipsis non intelligeretur ... quia ibi non sint partes, sed
 quasi constitutum ex rationibus concurrentibus unitivae ad unum. Et
 isto modo intelligunt doctores cum de constituto loquuntur, qui modus
 fuit necessarius et utilis pro doctrina. Sic igitur patet prima conclusio.

<Conclusio 2>

6. Secunda conclusio est haec: nulla relatio originis est in divinis
 formaliter aliqua ratio positiva et quodlibet Dei ad extra producere est
 intensius producere quam quodcumque producere ad intra. Sed relatio
 fundata in productione Dei ad extra non est formaliter aliquid
 positivum. Ergo a fortiori nec relatio fundata in productione Dei ad
 intra est formaliter aliquid positivum. Consequentia patet, et maior ex
 hoc quoniam quodlibet Dei ad extra producere est formaliter
 immensum cum sit essenziale. Sed nullum ad intra producere est
 formaliter immensum, aliter Pater esset perfectior Filio et ambo
 Spiritu Sancto perfectiores, quod videtur falsum; ergo propositum. Et
 minor apparet, videlicet quod relatio fundata in productione Dei ad
 extra, non sit aliquid positivum, quoniam Dei ad creaturam nulla est
 relatio realis, quia creata vel increata. Non creata, quia nulla tali Deus
 refertur ad creaturam. Nec increata, quia tunc aeternaliter fuisset, quod
 falsum est, cum ipse non aeternaliter erat produciens ad extra; quare
 propositum.

C 71rb

7. Praeterea, quodlibet formaliter positivum est formaliter
 finitum vel infinitum; sed nulla relatio originis est formaliter finita vel
 infinita; ergo nulla talis est formaliter positiva. Consequentia et maior
 patent, et minor ex hoc quoniam si relatio esset formaliter infinita,
 aliqua denominatio perfectionis simpliciter corresponderet uni
 personae quod non aliae et e contra; quare neutra esset universaliter
 perfecta. Si autem detur quod sit finita, sequitur absurdus quod
 aliquid Deo intrinsecum esset formaliter limitatum, et per consequens
 non esset Deus; quare conclusio vera.

<Conclusio 3>

8. Tertia conclusio est haec: nulla relatio originis est personae
 denominatio intrinseca, sed tantummodo in extrinseca et connotativa.
 Haec conclusio sic probatur: quaelibet denominatio personae
 intrinseca est positiva; sed nulla relatio originis, per praecedentem
 conclusionem, est formaliter positiva; ergo nec est denominatio
 intrinseca, et per consequens est extrinseca. Cum igitur dicat
 respectum ad aliud, sequitur quod est formaliter connotativa.
 Consequentia patet ex hoc quoniam non potest imaginari quod aliquid
 sit intrinsecum alicui et tamen illud nihil sit; quare propositum.

9. Et si DICATUR quod extrinsecum est Sorti non esse asinum, et tamen hoc non dicit aliquam rationem positivam. Hic DICITUR quod si sit pura negatio non continens aliquid affirmationis, non plus est Sorti
85 intrinsecum quam lapidi, quia da quod Sortes non sit, non minus Sortes non est asinus. Negatio igitur non se habet per modum intrinsecum, sed potius per modum cuiusdam necessariae sequelae; quare etc.

10. Praeterea, si Deus aeternaliter produxisset creaturam vel
90 aliquid ab eo distinctum, aeternaliter fuisset relatio Dei ad creaturam. Et tamen talis relatio non esset Deo intrinseca, sed potius quaedam extrinseca et denominatio aeternalis. Sed nunc de facto ex hoc quod Deus producit ad intra, non magis intrinsece refertur ad productum quam tunc faceret. Ergo quam tunc est vel esset intrinseca
95 denominatio, tam nunc de facto. Consequentia patet. Minorem probo, quoniam relatio consurgens aeternaliter ex productione talis creaturae, iuxta imaginationem, esset potius formaliter infinita quam ista nunc quae fundatur in productione divinorum suppositorum. Patet, quia fundaretur super producere immensum. Ergo si illa esset tantummodo
100 extrinseca et denominativa, a fortiori ista. Et hoc posset deduci absque tali casu de relatione nunc fundata super agere Dei ad extra;] quare etc. C 71va

<Conclusio 4>

11. Quarta conclusio haec est: nulla relatio originis est alicuius personae ab alia ratio formaliter distinctiva. Haec conclusio sic
105 probatur: quaelibet distinctio arguit necessario extremorum positionem, quoniam differentia est duorum extremorum positio et unius ab alio mutua negatio. Cum igitur omnis distinctio sit quaedam differentia, sequitur propositio assumpta vera. Sed nulla relatio originis, ut dicit secunda conclusio, est formaliter aliquid positivum.
110 Ergo nulla relatio originis est inter personas medium formaliter distinctivum.

12. Confirmatur, nam ex hoc quod similitudo inter Sortem et Platonem non est aliquid formaliter positivum ultra naturas Sortis et Platonis, ad minus secundum opinionem Okan, non plus Sortes et
115 Plato distinguuntur per illas similitudines quam per duas chymaeras. Ergo pariformiter in proposito, cum illae relationes non sint positivae formaliter, sequitur quod nec distinctivae.

13. Praeterea, omnis distinctio aliquorum ab invicem oritur ex propriis rationibus intrinsecis, aliter Sortes et Plato distinguerentur per
120 duos asinos, quod fatuum est cogitare. Sed nulla relatio originis, ut dicit tertia conclusio, est alicui personae intrinseca, sed tantummodo

142,109 secunda conclusio] Cf. supra n. 6-7. 121 tertia conclusio] Cf. supra n. 8.

extrinseca et connotativa. Ergo per nullas relationes originis personae divinae ab invicem distinguuntur.

14. Et confirmatur, quia quod non dat esse, non est ratio distinguendi; sed extrinsecum alicuius non dat eidem esse, quia non minus esset si tale non esset; ergo extrinsecum alicui non potest esse sibi ab alia principium distinctivum; et per consequens conclusio vera. 125

<Conclusio 5>

15. Quinta conclusio est haec: nulla relatio originis constituit formaliter rationem aliquam personalem. Ista conclusio multipliciter declaratur. Primo sic: impossibile est aliquid in esse constitui per suum contrarium, sicut impossibile est albedinem in esse constitui per nigredinem. Sed esse ad se et esse ad aliud opponuntur formaliter. Cum igitur relatio sit formaliter esse ad aliud, esse vero personam per esse ad se, ergo impossibile est personam in esse constitui per relationem. Consequentia et maior patent. Et minor pro prima parte patet, quoniam relatio et ad aliquid convertuntur. Unde et Philosophus in *Praedicamentis*: “Ad aliquid vero dicuntur quaecumque hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur.” Pro secunda vero parte probatur: quoniam perseitas tertii modi dicit rationem ad se, quoniam nullus dicitur per se subsistere ad aliud; sed persona dicit perseitatem tertii modi; quare propositum. 130 135 140

16. Praeterea, illud non constituit suppositum quod praesupponit suppositum constitutum; sed relatio originis praesupponit suppositum constitutum; ergo conclusio vera. Consequentia et maior patent. Et minor probatur: quoniam illud quod relative dicitur est aliquid| excepto relativo; sed persona dicitur relative; ergo est aliquid excepto relativo. 145

17. Si DICATUR quod illud est essentia, CONTRA: relatio originis non potest in essentia fundari, aliter essentia generaret, quoniam “actiones sunt suppositorum.” Et per consequens relatio originis fundatur in ratione suppositali, et per consequens non constituit rationem suppositalem, quia nihil constituit suum fundamentum; quare propositum. 150

18. Praeterea, nulla constitutio per accidens est constitutio faciens unum per se; sed divina persona est vere unum constitutum per se; ergo nulla constitutione per accidens constituitur persona divina; sed quaelibet constitutio per relationem est per accidens; ergo per 155

137 Philosophus] ARIST., *Categ.*, c. 7 (AL I-1, 18; c. 7; 6a 36-37) 140 perseitas] Cf.

ARIST., *Anal. Post.*, I, c. 4 (AL IV-1, 13; A, c. 4; 73b 5-10).

151

actiones...suppositorum] Cf. ARIST., *Eth. Nic.*, II, c. 7 (AL XXVI-4, 405; β, c. 7; 1107a 31); *Auct. Arist.*, ed. J. HAMESSE, p. 235: Operationes sunt circa singularia.

160 nullam talem constituitur in esse divina persona. Minor probatur,
 quoniam quandocumque in aliquod tertium concurrunt rationes
 diversorum praedicamentorum, illud vere est constitutum per
 accidens, quod patet de homine et albedine. Et in hoc apparet notabilis
 differentia inter constitutum per se et per accidens, quia in constituto
 per se rationes constituentes non egrediuntur limites unius generis; sed
 165 in constituto per accidens sic. Nunc vero substantia et relatio sunt
 diversae rationes non concurrentes in uno genere; ergo si aliquod
 constitutum ex substantia et relatione esset, illud foret unum
 constitutum per accidens. Et per consequens relatio originis non est
 ratio constituens personam; quod est propositum.

170 **19.** Praeterea, si Pater constituitur per paternitatem, quae est
 quaedam relatio, sequitur quod Pater est ita vere productus sicut
 Filius. Consequens est falsum, ergo et antecedens. Sed consequentia
 probatur, quoniam illud quod oritur producto termino est vere
 productum; sed ex productione Filii oritur statim ratio paternitatis;
 175 ergo sequitur quod illa est vere producta.

20. Et confirmatur, quia “relativa posita se ponunt, et perempta
 se perimunt;” ergo non videtur quod una relatio sit magis causa
 alterius quam e contra. Si ergo per paternitatem Pater constituitur, et
 Filius per filiationem, nec ipsis praeintelligitur aliqua ratio
 180 suppositalis in quibus istae rationes fundantur, non apparet unde magis
 ista relatio ‘paternitas’ sit causa filiationis quam e contra. Verbi gratia,
 ex hoc quod Sortes generat Platonem consurgit aequè primo in eis
 ratio paternitatis et filiationis, et una relatio non est causa alterius, sed
 ambae proveniunt ex actu generandi. Ergo si personae divinae essent
 185 per relationes originis constitutae, et nihil aliud praeintelligatur, non
 plus est una illarum producta quam alia; vel si aliqua est producta, et
 quaelibet; quod tamen fidei professio non admittit realiter.

21. Praeterea, nihil quod praeexigit aliud, constituit illud, quia
 posterius non est causa prioris; sed relatio praeexigit distinctionem
 190 extremorum; ergo nulla talis est alicuius extremi constitutiva.
 Consequentia et maior patent. Et minor videtur Philosophi, V
Metaphysicae capitulo ‘De eodem’, ubi per hoc probat identitatem non
 esse relationem realem, quia non praeexigit distinctio extremorum. Si
 igitur in divinis ponantur relationes originis, sequitur quod non sunt
 195 personarum constitutivae, quoniam quaelibet relatio necessario

C 72ra

176 relativa...177 perimunt] ARIST., *Categ.*, c. 7 (AL I-1, 21; c. 7; 17b 20); *Auct. Arist.*,
 ed. J. HAMESSE, p. 303: Relativa sic se habent quod posita se ponunt et perempta se
 perimunt. **191** Philosophi] Cf. ARIST., *Metaph.*, V, c. 15 (AL XXV-3, 113-114; Δ, c. 15;
 1021a 27-b 3).

terminatur ad aliquid absolutum, quia licet relatio referatur ad suum correlativum, non tamen videtur in eo finaliter terminari.

22. Praeterea, et ultimo pro ista conclusione, quae videtur fundamentum istius positionis, quaelibet ratio constitutiva et distinctiva alicuius suppositi est de necessitate ratio incommunicabilis; 200
sed nulla relatio originis est formaliter ratio incommunicabilis; ergo nulla talis est ratio constitutiva et distinctiva alicuius suppositi. Consequentia et maior patent. Et minor declaratur, quoniam nulla quiditas est formaliter ratio incommunicabilis; sed relatio originis est quaedam quiditas; ergo nulla talis est formaliter ratio 205
incommunicabilis. Minor istius probationis declaratur, quoniam a differentiis ultimo constitutivis et distinctivis non potest abstrahi aliquid eis commune, quoniam sunt primo diversa; sed a paternitate et filiatione abstrahitur ratio communis, videlicet relatio originis; ergo 210
ipsae non sunt ultimae differentiae, et per consequens nec rationes constitutivae nec distinctivae, cum ipsae alias praesupponant; quare propositum.

<Conclusio 6>

23. Sexta conclusio est haec: per prius est quodcumque personam divinam in esse personali constitui quam ad alteram 215
personam dici per condicionem originis relativae. Haec conclusio sic probatur: omnis relatio originis praesupponit productionem, et omnis productio praesupponit terminum; ergo omnis relatio originis praesupponit terminum, et per consequens per prius est termini constitutio quam sit relatio ipsius ad aliud; sed persona in divinis 220
intelligitur producens et similiter producta; ergo per prius est tales personas constitui quam ipsas ad invicem referri.

24. Et confirmatur, quoniam personae relationibus referuntur, et per consequens praeintelligitur ratio personalitatis rationi ipsius relationi, aliter non est imaginabile quae sunt illa quae ad invicem 225
referuntur, quoniam relationes non dicuntur relatae, sed sunt rationes formales quibus aliqua dicuntur relata, sicut albedo non est alba, sed est id quo aliquid dicitur esse album; quare propositum.

25. Praeterea, relatio nullum dat esse nisi habitudinem ad aliud; sed habitudo unius ad aliud semper praesupponit illa; ergo cum relatio 230
originis dicit habitudinem inter personas, sequitur quod praesupponit ipsas. Et per consequens per prius est ipsas personas constitui quam ipsas ad invicem referri, et per consequens habetur intentum, quoniam semper referri praesupponit subsistere; quare etc.

<Conclusio 7>

235

26. Septima conclusio et finalis est haec: cuiuslibet personae divinae ratio suppositaliter constitutiva est condicio formaliter

absoluta. Haec conclusio quasi infertur ex praemissis, quoniam quaelibet persona dicitur constituta per primam conclusionem. Vel
 240 ergo per relationem sive per aliquid relativum, vel per aliquid absolutum. Non per aliquid relativum, ergo per aliquid absolutum; quod est propositum. Consequentia patet et minor per quintam conclusionem. Et quod divisio sit immediata patet, quoniam omnis ratio vel est ad se, vel ad aliud, nec est aliter intelligibile; quare
 245 propositum.

27. Praeterea, si per possibile vel impossibile Pater non generaret, non minus esset suppositum, quia adhuc sibi corresponderet ratio omnipotentiae et actionis ad extra, et per consequens ratio suppositalis; sed quam pro tunc se haberet, tam pro nunc se habet;
 250 ergo si pro tunc, ratio suppositaliter constitutiva esset condicio absoluta, sequitur quod et nunc; et per consequens propositum.

28. Et ista ratio multum movebat venerabilem Richardum, quoniam Pater in nullo dependet a Filio, et hoc non posset intelligi nisi ponatur quod eius formale constitutivum sit ratio absoluta, quoniam si
 255 sit relatio, illa dependet a suo correlativo; quare sequitur veritas conclusionis.

29. Imaginatio ergo istorum consistit in hoc quia ex fide tenemus quod divinae personae et distinguuntur et sunt una res simplicissima. Et ista distinctio nobis innotescit per relationes originis,
 260 et huiusmodi relationes non sunt formaliter entia, sicut ex hoc quod producit creaturam, relatio illa originis non est formaliter aliquid; sed per illam innotescit nobis a posteriori Deum esse creatorem, ita ibi. Quia igitur istae relationes pronunciant distinctionem, et distinctio non potest esse nisi inter positiva, quia non-entia non distinguuntur, ideo
 265 illa positiva, cum non sint relationes, sequitur quod sunt rationes incommunicabiles absolutae quas connotant relationes originis, quae, cum sint in divina substantia, transeunt in eius identitatem realem ratione suae immensitatis. Et sic, secundum opinionem, salvatur realis distinctio inter supposita, et sunt in suis rationibus formalibus vera
 270 entia absoluta.

<Contra fundamentum huius opinionis>

30. Contra tamen fundamentum istius positionis arguitur breviter per aliquas rationes. Et primo sic: si personae distinguuntur et constituuntur in esse per modos intrinsecos absolutos, sequitur quod
 275 nulla persona est ens universaliter perfecta. Consequens est falsum, ergo et antecedens. Sed| consequentia probatur: quaelibet ratio absoluta dicit formaliter denominationem perfectionis simpliciter; si

C 72va

239 per primam] Cf. supra n. 3-5. 242 per quintam] Cf. supra n. 15-22.

ergo cuilibet perfectione ratio correspondens constitutiva et distinctiva sit ratio absoluta, sequitur quod nulli perfectione correspondet intrinsece omnis ratio denominationis perfectionis simpliciter, et per consequens non est universaliter perfecta. Consequentia patet. Et maior declaratur, quoniam cuicumque melius est esse absolutum quam suum oppositum et per consequens a definitione ad definitum ratio absoluta dicit denominationem perfectionis simpliciter; quare etc.

31. Praeterea, data ista positione, sequitur quod aliquid Deo aeternaliter competit quod tamen sibi per accidens competit. Consequens est falsum, ergo et antecedens. Sed consequentia probatur, quoniam omne extrinsecum Deo, si sibi convenit, contingenter et per accidens sibi convenit. Sed relationes originis, ex quo non constituunt nec distinguunt, sunt extrinsecae et adventitiae; ergo propositum. Declaratur maior, quoniam nunc de facto Deus producit creaturam, et ex tali productione consurgit relatio originis quae est producens ad productum, et ista relatio est rationis et adventitia pro eo quod accidit productioni, et dato quod aeternaliter produceret creaturam, non minus ita esset quam nunc; ergo si nunc est per accidens, et tunc. Et cum ita sit in divinis, data positione, sequitur inconueniens prius inductum.

32. Praeterea, omne absolutum est formaliter substantia, quantitas vel qualitas, et in spiritualibus per aequivalentiam. Si ergo divinae perfectionae constituuntur per modos intrinsecos absolutos, vel ergo ibi sunt substantialis formaliter vel quantitativum(?) aut certe qualitativum(?). Non qualitativum, cum ipsi sint communes ut sapientia, bonitas et similes. Nec quantitativum, quia similiter sunt communes ut aeternus, immensus et similes. Nec etiam substantiales, quia ibi non est nisi unica substantia, aliter essent ibi formaliter tres substantiae realiter distinctae, quod videtur absurdum, quia tunc inter divinas personas esset substantialis distinctio. Relinquitur ergo quod non distinguuntur per absoluta.

33. Praeterea, data positione, sequitur quod inter personas non esset mutua coexigentia, et per consequens una esset perfectior alia. Consequens est falsum, ergo et antecedens. Sed consequentia probatur, quoniam modi absoluti non se invicem coexigunt, et per consequens licet Filius coexigeret Patrem ad sui productionem, et Spiritus Sanctus coexigeret ambos ad sui productionem, non tamen e converso, quoniam constitutivum Patris, ex quo est simpliciter absolutum, non coexigit constitutivum Filii nec habet aliquam aliam coexigentiam ad Filium. Ergo sequitur quod sine contradictione staret Patrem esse sine Filio, quod falsum videtur. Et per consequens cum| se

C 72vb

coexigant, sequitur quod nullo modo principia ipsarum personarum
 320 constitutiva et distinctiva sunt modi simpliciter absoluti; quare
 propositum..

34. Praeterea, omnis natura quae per aliquid sui generis
 contrahitur ad aliquam rationem suppositalem, est limitata in suo
 genere, et per consequens non est infinita; sed divina essentia est
 325 formaliter et realiter infinita, et ipsa est suppositum; ergo non
 contrahitur per aliquid sui generis seu rationis. Cum igitur absolutum
 sit in divinis eiusdem rationis cum essentia, sequitur quod per nullum
 tale dicitur divina essentia fore suppositum. Consequentia patet, et
 maior inductive quoniam si Sortes non per aliquid quod pertinet ad
 330 rationem humanitatis contraheretur ad hunc hominem, ipse haberet
 simpliciter totam rationem humanitatis in communi ita quod ratio
 specifica esset adaequate unum individuum. Et sic potest
 exemplificari de quibuscumque aliis rationibus quiditatis quae
 videntur limitationem trahere per hoc quod contrahuuntur per aliquid
 335 sui generis. Et per consequens cum illimitatio proveniat ex non
 contractione per aliquid sui generis, sequitur quod limitatio provenit
 ex contractione per aliquid sui generis per illam regulam, “si opposito
 de opposito, et propositum de proposito;” quare etc.

<Contra rationes supra dictas>

340 35. Sed istae rationes, licet videantur aliquid concludere, non
 sunt tamen multum efficaces. Ad quas leviter responderent oppositum
 opinantes. Ad primam igitur dicitur quod data positione, sequitur quod
 nulla persona est universaliter perfecta. Negaretur consequentia. Ad
 probationem cum dicitur quia ratio absoluta est denominatio
 345 perfectionis simpliciter, hic dicitur pro materia argumenti quod
 rationum absolutarum quaedam sunt denominationes perfectionum
 simpliciter et quaedam non. De primis, ut intellectivum et volitivum,
 vitale, et sic de similibus. De secundis, ut denominationes specifica
 creaturarum, ut humanitas, asineitas et sic de similibus, quae non
 350 dicuntur denominationem perfectionis simpliciter. Et ideo
 fundamentum rationis non est verum. Et quando dicitur quod melius
 est cuicumque esse absolutum quam non ipsum, et per consequens est
 denominatio perfectionis simpliciter, hic dico quod licet ista
 denominatio absolutum sit denominatio perfectionis simpliciter, non
 355 tamen de quocumque dicitur est denominatio perfectionis simpliciter.

330 humanitatis] in communi *add. sed del. C*

337 si...338 proposito] ARIST., *Topica*, IV, 3 (AL V-1, 73; Δ, c. 3; 124a 9); *Auct. Arist.*,
 ed. J. HAMESSE, p. 326: Sicut propositum in proposito, sic oppositum in opposito. 342
 Ad primam] Cf. supra n. 30.

Sicut ens est denominationis perfectionis simpliciter et dicitur de equo et de Sorte, non tamen ex hoc Sortes vel equus sunt denominationes perfectionum simpliciter. Sic igitur apparet quod ratio ista non est multum efficax contra istos.

C 73ra **36.** Ad secundum cum dicitur quod tunc aliquid| Deo aeternaliter 360
competeret per accidens et contingenter, negatur consequentia. Et cum probatur quoniam essent extrinsecae et non plus essent necessariae quam relationes originis creaturarum, hic diceretur quod non est simile. Et ratio est quia necessitas vel contingentia relationum originis oritur ex necessitate vel contingentia productionis. Nunc autem quia 365
producere creaturam, sive temporaliter sive aeternaliter, est contingens, ideo et relationes originis consurgentes ex tali productione sunt contingentes, quia universaliter relatio sequitur naturam fundamenti et termini. Sed in divinis illae productiones sunt necessariae, continuae et aeternae, et ideo relationes consurgentes sunt 370
similiter necessariae. Sunt autem extrinsecae, quia non sunt constitutivae vel distinctivae, sed potius consecutivae; et sic stat positio.

37. Ad tertium cum dicitur quod omne absolutum vel est formaliter quantitas, substantiaa vel qualitas, diceretur breviter quod 375
tales modi essent substantiales et non relativi. Et cum dicitur quod non quia ibi non est unica substantia, concederetur. Et tamen sunt tales modi, sicut nunc dicimus de illis tribus relationibus quae non arguunt tres quiditates, sed sunt una quiditas, ita similiter ibi isti tres modi transeunt in identitatem divinae essentiae, et sic non sunt tres 380
substantiae ratione huius transitus, et sic dicimus relationes esse ab invicem realiter distinctas, ita conformiter dicerent ibi de illis modis absolutis. Et breviter omnis modus respondendi qui nunc datur de relativis, daretur de absolutis, uno excepto quia illi ponunt ista principia constitutiva et distinctiva formaliter esse absoluta, et alii 385
ponunt ipsa relativa. Et sic in rei veritate ratio haec non multum convincit.

38. Ad quartum cum dicitur quia tunc personae se non mutuo coexigerent, diceretur breviter quod falsum est. Et ratio <est>, quia licet ista coexigentia non esset ex parte modorum formaliter 390
constituentium, esset tamen ex parte unitatis ipsorum quia sunt unum. Unde et nunc de facto numquam distinctio est formalis ratio coexigentiae, sed potius identitas vel similitudo. Unde et nunc

376 essent] nunc add. sed del. C

360 Ad secundum] Cf. supra n. 31. 374 Ad tertium] Cf. supra n. 32. 388 Ad quartum] Cf. supra n. 33.

relationes originis non se mutuo coexigunt ratione distinctionis, sed
 395 per hoc quod una est de conceptu quiditativo alterius; et ergo videtur
 quod ratio mutuae coexigentiae oritur ex ratione similitudinis et
 identitatis, sed oppositio consequitur. Sic etiam ipsi dicerent quod illi
 modi, quamvis non se coexigant formaliter, tamen realiter sic, et hoc
 sufficit ad mutuam coexigentiam personarum.

400 **39.** Ad quintum cum assumitur] quod omnis natura, quae per C 73rb
 aliquid sui generis contrahitur ad aliquam rationem suppositalem, est
 limitata, ad istud diceretur dupliciter. Primo, quod ista propositio
 assumpta non plus induceret limitationem per modos absolutos quam
 per modos simpliciter relativos. Et ideo sicut stat divinam essentiam
 405 esse suppositum per modos relativos, ita dicerent illi a fortiori et
 perfectius quod per modos absolutos. Nec propter hoc non minus ita
 esset quin utrobique divina essentia esset illimitata. Secundo, concesso
 quod per rem absolutam fieret talis contractio, non sequitur quod per
 rem eiusdem generis, quia diceretur quod non omnia absoluta sunt
 410 eiusdem generis. Unde illi modi essent absoluti formaliter
 incommunicabiles, et ita non essent eiusdem rationis, cum divina
 essentia quae est absolutum formaliter communicabile. Et sic apparet
 prima opinio cum suis caloribus et responsionibus defensivis.

<Opinio Thomae de Aquino>

415 **40.** Secunda opinio circa distinctionem personarum dicit quod
 ipsarum distinctio non est per modos intrinsecos absolutos, sed per
 relationes originis tantum. Sed qualiter hoc fiat diversi diversimode
 fuerunt imaginati. Unde beatus Thomas parte I quaestione 40 articulo
 2, imaginatur per relationes in divinis possunt tripliciter intelligi:
 420 primo ut relationes, secundo ut subsistentes, et tertio ut origines.
 Relationes igitur ut relationes non constituunt, sed potius ut
 subsistentes, quia sic habent unde possint dare esse personale.
 Similiter relationes potius distinguunt personas ut relationes quam ut
 origines. Habet igitur ista positio duas conclusiones. Quarum prima
 425 est quod licet relatio ut sic non constituat, ipsa tamen ut subsistens est
 vere constitutiva. Secunda conclusio: licet relatio ut sic non distinguat,
 tamen sibi ut sic proprius convenit personas distinguere quam ut est
 productio vel origo.

41. Prima conclusio potest sic declarari: relationi communiter
 430 sumptae competit inhaerere vel a termino dependere; sed omnis ratio
 personalitatis repugnat tali dependentiae; ergo si relatio constituit,
 nullo modo ut sic est constitutiva. Secunda pars illius conclusionis

400 Ad quintum] Cf. supra n. 34.
theol., I, q. 40, a. 2, in corp.

415 Secunda opinio] THOMAE DE AQUINO, *Summa*

potest sic declarari: quoniam ratio personalitatis exigit non dependere ab alio; sed talis relatio ex quo est subsistens habet quod det non dependere, et per consequens habet quod possit constitutere personam. 435

42. Secunda conclusio potest sic probari: quodlibet quod ab alio distinguitur per aliquid sibi extrinsecum, potius distinguitur quam per illud quod non videtur ita extrinsecum; sed relatio est personae intrinseca magis ut sic quam origo; ergo propositum. Declaratur minor,| quoniam origo dicit viam ad aliud et per consequens quasi 440 extrinsecum; sed relatio denominat formaliter relatum; ergo potius videtur ut relatio distinguere quam ut productio vel origo; et haec est istius doctoris intentio.

<Contra positionem Thomae>

43. Sed salva sua reverentia, potest sic argui contra totam 445 positionem simul: quodcumque ex natura rei nulla est distinctio imaginabilis realis vel formalis in aliqua una natura, quidquid conceditur de uno termino significante ipsam rem, est et de alio concedendum; sed paternitas ex natura rei nullam in se habet distinctionem realem vel formalem; ergo quidquid conceditur de uno 450 termino significante ipsam paternitatem est et de alio concedendum. Si ergo isti termini significant paternitatem, relatio subsistens et origo, sicut conceditur quod paternitas ut subsistens constituit, ita est concedendum quod paternitas ut origo, quia haec non videtur nisi distinctio rationis ex quo natura rei nulla est distinctio, quia diversa 455 nostra consideratio non variat naturam rei. Ergo si ipsa paternitas est extrinsece relatio et similiter subsistens et etiam origo nihil facit terminorum diversitas quin in rei veritate sic sit sicut per quemlibet illorum terminorum ex parte rei significatur; quare propositum.

44. Praeterea, de hoc quod dicit quod relatio ut sic principalius 460 distinguit quam ut origo, hoc non videtur verum, quoniam illud quod est prius, saltem secundum modum nostrum intelligendi, per prius convenit personam distinguere quam illud quod est posterius. Sed generare per prius est quam relatio, quoniam paternitas videtur ubi essent distincta fundari supra generare, ut vult Philosophus, V 465 *Metaphysicae*, ubi dicit quod relationes huiusmodi fundantur super egisse. Unde apparet quod actum generationis concomitatur ratio

448 est] a *add. sed del. C*

460 quod dicit] THOMAE DE AQUINO, *Summa theol.*, I, q. 40, a. 2, in corp.: Unde melius dicitur quod personae seu hypostases distinguantur relationibus quam per originem. Licet enim distinguantur utroque modo, tamen prius et principalis per relationes, secundum modum intelligendi. 465 Philosophus] Cf. ARIST., *Metaph.*, V, c. 15 (AL XXV-3, 113; Δ, v. 15; 1021a 22-26).

paternitatis, et per consequens per prius est generare quam relatio. Ergo paternitas, si fundamentum rationis est bonum, potius distinguit
470 ut generatio quam ut relatio.

45. Nec motiva, cum reverentia, sunt efficacia. Primum non valet quod relatio ut relatio se habet per modum inhaerentis. Hic quaeritur qualiter capit relationem? Aut ut est unum de decem generibus, aut ut est quid transcendens, detur(?) univoce vel saltem
475 analogice de Deo et creatura. Si capit primo modo, verum est, et sic non dicitur de Deo, et per consequens nec facit ad propositum. Si vero capitur ut transcendens, falsum est. Tunc quod assumit quod relatio ut relatio dicit modum inhaerentis, quoniam si relationi sic competeret, cuilibet relationi competeret, quia quidquid dicitur de superiori
480 formaliter, et de inferiori. Et ita vere relatio in divinis essent inhaerens, quod falsum est. Si ergo capit utroque modo, sic argumentum non valet ex diversa termini acceptione, sed est fallacia accidentis; quare propositum.

C 73vb

46. Nec secundum videtur efficax cum dicitur quod origo est
485 magis extrinseca quam relatio cum sit via ad aliud, ita similiter relatio habet essentialiorem dependentiam ad suum terminum quam origo vel aequae, quoniam paternitas dicit aliud esse quod est sibi extrinsecum; ergo si per hoc esset diversitas, ita origo distingueret sicut relatio, immo ut videtur magis. Sicut igitur apparet quod licet illa conclusio
490 quam tenet principalitatem pluribus videatur vera, non tamen modus intelligendi iam expressus videtur sufficiens.

<Opinio Duns Scoti>

47. Doctor Subtilis tamen aliter declarat in *Reportationi Parisiensi*, distinctione 26, quaestione 2 ubi dicit quod suppositum
495 substantiae in creaturis habet tres condiciones, quarum prima est ultima actualitas. Unde natura in supposito actuatur et ponitur in actu. Secunda vero condicio est ultima singularitas et unitas quod, quam

484 Nec secundum] THOMAE DE AQUINO, *Summa theol.*, I, q. 40, a. 2, in corp. Origine autem passive significata, ut nativitas, significatur ut via ad personam subsistentem, et nondum ut eam constituens. 493 Doctor Subtilis] IOANNIS DUNS SCOTI, *Reportatio I-A*, d. 26, q. 2, n. 67-69, ed. A. WOLTER-O. BYCHKOV (St. Bonaventure U.-FIP 2008, p. 85-86): Ideo dico aliter quod suppositum substantiae in creaturis habet tres condiciones. Habet enim per se esse ex sua actualitate ultima, id est proprietate incommunicabili et individuali... Secundo, suppositum creatum ex ultima sui actualitate habet unitatem ultimam... Tertio, suppositum creatum incommunicabiliter est et habet esse incommunicabile... Primae duae condiciones conveniunt essentiae divinae. Ipsa enim est actualissima... Ipsa etiam de se est haec, et est singularissima... Tertia autem condicio, scilicet incommunicabilitas, non convenit essentiae divinae propter imperfectionem.

non habet natura quia non est de se hoc in entitate nec per consequens
in unitate, sed contrahitur per differentiam individualement. Tertia
condicio est incommunicabilitas quam non habet natura, quia est 500
divisibilis et limitata, et ideo non potest communicari sine sui
divisione. Primae autem duae condiciones sunt perfectionis, scilicet
actualitas et singularitas. Sed tertia, videlicet incommunicabilitas, nec
dicit perfectionem nec imperfectionem, immo quodammodo vergit in
imperfectionem, quia communicabilitas videtur dicere perfectionem 505
pro eo quod bonum est sui ipsius diffusivum. Relatio vero in divinis
est ratio incommunicabilis. Nunc autem, quia in ratione personae
divinae concurrunt essentia et relatio, ideo ex parte divinae essentiae
habet actualitatem et unitatem sive singularitatem; ex parte vero
relationis incommunicabilitatem. Quia igitur istae tres condiciones, 510
videlicet actualitas, unitas et incommunicabilitas integrant rationem
personae, ideo cum has perfectissime recipit persona ab essentia et
relatione, sequitur quod proprie persona est quid constitutum ex
essentia et relatione, ita quod nec essentia dat proprie rationem
personalem nec relatio, sed ambo simul vere integrant rationem 515
personae.

<Contra opinionem Scoti>

48. Sed licet ista videantur pulchre dicta, tamen in auribus
Ochan non generant melodiam, cum dicit quod natura in creaturis non
dicit actualitatem nec unitatem nec incommunicabilitatem. Quaero de 520
qua natura loquitur? Aut de creata aut de increata. Si de increata,
falsum est, quia ipsa summe actualis est. Si vero de creata, vel illa est
substantia vel accidens. Et quodcumque illorum detur, sequitur quod
est una et singularis et actualis. Si loquor somniando cum excitatus
fuerit, recumbat in novissimo loco. Sed quia ista materia est satis 525
divulgata, non oportet hic diutius immorari.

49. Verumtamen ad mentem doctoris cui communiter imponitur
quod est una natura communis in omnibus individuis, dico quod
modus suus perscrutandi fuit metaphoricus, et ideo sumebat rationes
specificas abstractive, non considerando nisi ipsas tantum, ut verbi 530
gratia sumendo humanitatem ut sic non plus respicit Sortem quam
Martinum, nec plus duos quam centum. Et sic ex sua ratione formali
non dicitur una vel plures. Sed cum ipsa intelligitur haec vel una, tunc
dicitur contrahi per differentiam individualement. Ista igitur abstractio
non est quod in re ad extra sit illa natura communis, sed praecise in 535

514 proprie] relationem *add. sed del. C*

519 Ochan] Cf. GUIL. OCKHAM, *Scriptum in I Sent.*, d. 26, q. 1, ed. G. ETZKORN-F. KELLEY (OTh IV, p. 156-157; eiusdem, q. 2 (OTh IV, 176-181).

consideratione intellectus, ut ipsemet, 1 quaestione *Quolibeti*, dicit quod universale nihil est praeter singulare. Et istum modum investigandi habuerunt communiter Metaphysici perscrutatores, ut Avicenna in illa communi auctoritate quae allegatur de ipso, V suae
 540 *Metaphysicae*, equinitas est tantum equinitas etc.

50. Et si DICATUR quod secundum hoc in re non est differentia inter Ochan et Scotum absque dubio verum est. SED est differentia in modo investigandi. Unus namque processit logice, et alius metaphysice. Verumtamen aliqui sine fundamento logicae ...
 545 doctrinam(?) Doctoris Subtilis divulgabant non intelligentes modum perscrutandi Doctoris Subtilis quod sic intelligebat ex parte rei, quod non est verum.

51. Si tamen realiter potest ARGUI contra imaginationem Doctoris Subtilis, ex dictis suis apparet quod suppositum recipit a
 550 relatione tantummodo incommunicabiliter existere et a divina substantia unitatem et actualitatem. CONTRA: nulla forma denominans aliquod subiectum denominat illud nisi denominatione sibi conveniente. Ut patet, quia albedo non dat esse nigrum sed dat esse album, et sic de quibuscumque aliis formis seu denominationibus
 555 communicativis; sed relatio formaliter non habet subsistere, quia ut sic dicit habitudinem ad aliud. Ergo licet habeat incommunicabiliter referri, hoc bene potest dare supposito constituto et non subsistere. Ergo per rationes relationum non habebuntur nisi tria relativa, sed non tria subsistentia. Et per consequens ratione incommunicabilitatis ipsius
 560 relationis, non habetur tota ratio personalis. |

C 74rb

52. Confirmatur, nam ex hoc quod voluntas movet se ipsam, habet rationem moventis et moti, et ideo in tali ratione duplicatur, et non in ratione suppositi, quia ratio motus non habet conferre rationem suppositalem. Unde si haberet conferre, nihil moveret se ipsum,
 565 quoniam se ipsum multiplicaret suppositaliter. Ergo pariformiter cum ipsa relatio non habet conferre subsistere, esto quod triplicetur relatio, non tamen per hoc triplicaretur ratio personalis. Sic igitur videtur quod adhuc praedictus modus non videtur sufficiens usquequaque.

<Opinio Petri Aureoli>

558 per] relationes *add. sed del. C*

536 ipsemet] IOANNIS DUNS SCOTI, *Quodl.*, q. 1 non inveni
Metaph., V, c. 1 (ed. S. Van Riet, I, 228).

539 Avicenna] AVICENNA,

53. Dominus tamen Petrus Aureoli circa difficultatem 570
propositam dicit tria. Primum quod constitutio divinae personae non
intelligitur per modum effectus formalis sed potius per modum
resultantis. Verbi gratia, quid vult dicere doctor iste si esset una
albedo in tribus subiectis secundum communem imaginationem illa
essent tria alba. Sed hoc dicit falsum, quoniam forma in se penitus 575
remanens indivisa, non potest suum effectum formalem multiplicare.
Ita etiam deitas, quamvis sit in tribus suppositis, non potest tamen per
modum effectus formalis multiplicari ut dicantur tria supposita
subsistentia, sed bene per modum resultantis. Sicut est in domo ex
cuius partibus resultat domus, sicut si per imaginationem tectum, 580
paries et fundamentum concurrerent unitive adhuc domus
constitueretur in esse per modum resultantis et non per modum
effectus formalis. Sic est in proposito imaginatio.

54. Secundum quod dicit est quod non solum ad constitutionem
personarum concurrat divina essentia et relatio, sed etiam ad 585
distinctionem ipsarum in esse personali, patet ex hoc quoniam quod
concurrat ad constitutionem, similiter concurrat ad distinctionem. Si
ergo essentia concurrat ad constitutionem, ergo ad distinctionem.

55. Tertium suum dictum est quod relationes non constituunt
secundum rationem communem, sed secundum rationes proprias, ut 590
est dicere, dici, spirare, spirari. Ex quibus apparet quod divina essentia
et relatio simul fundant penitus omnimodam unitatem et perseitatem
tertii modi.

<Contra argumenta Petri Aureoli>

56. Sed licet ista videantur pulchre dicta, tamen illud quod 595
secundo dicit non videtur habere veritatem, videlicet quod essentia
concurrat ad distinctionem personarum in esse personali. Contra:

575 dicit] est *add. sed del.(?)* C

570 Petrus Aureoli] PETRI AUREOLI, *Scriptum in I Sent.*, d. 26, art. 3 (ed. Romae 1596, p. 587a): Prima quidem quod suppositi constitutio non est per modum effectus formalis, sed per modum cuiusdam resultantis. Est enim considerandum quod aliter album constituitur per albedine, et aliter domus per tectum, parietem et fundamentum.

584 dicit] PETRI AUREOLI, *Scriptum in I Sent.*, d. 26, art. 3 (ed. Romae 1596, p. 587b): Secunda vero propositio est quod non solum ad constitutionem personarum concurrat tam essentia quam relatio, immo ad distinctionem earum in esse personali.

589 Tertium...dictum] PETRI AUREOLI, *Scriptum in I Sent.*, d. 26, art. 3 (ed. Romae 1596, p. 589a): Tertia quoque propositio est quod proprietates non habent quod personas, eo modo quo dictum est, constituent et distinguant per rationem relationis in communi, sed per propriam rationem harum specialium habitudinum, dicere, dici, spirari, spirari. 596 secundo dicit] Cf. supra n. 54.

signo per imaginationem distinctionem personarum et quaero: aut
provenit praecise tanta distinctio ratione relationis cum essentia sicut
600 sine, aut non. Si sic, habetur propositum. Si non, tanta signo illum
excessum distinctionis. Ille est aliqualis distinctio et non est ex parte
relationis; ergo ipsa ex natura rei in se habet distinctionem, quod
videtur absurdum. C 74va

57. Praeterea, si essentia est principium distinctionis, aut igitur
605 ab essentia, aut a relatione, aut a persona. Non primo modo, quia nihil
disitnguitur a se ipso. Nec secundo modo per idem, quia essentia est
relatio. Nec tertio modo per idem, quoniam essentia est persona. Ergo
non videtur imaginabile quomodo essentia concurrat ad distinctionem
personarum.

610 58. Praeterea, si concurrit ad distinctionem personarum, et hoc
non habet a relatione nec a persona, ergo a se ipsa formaliter; ergo
potius concurreret ad distinctionem essentialem quam ad aliquam
distinctionem personalem, quod est falsum; quare etc.

<Opinio auctoris>

615 59. Et ideo teneo conclusionem cum istis doctoribus, videlicet
quod personae divinae constituuntur per relationes originis, et hoc
propter auctoritatem Canonis et sanctorum. Unde Matt. ultimo: *Euntes*
docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris et Filii et
Spiritus Sancti. Similiter I Ioannis 5: *Tres sunt qui testimonium dant in*
620 *caelo Pater, Verbum et Spiritus Sanctus et hi tres unum sunt*. Et
breviter ubicumque nominantur personae in Sacra Scriptura, semper
nominantur nominibus relativis. Hoc autem non est sine magno
mysterio, nec est verisimile quin Christus de hoc apostulos docuisset
exprimendo ipsas proprietates si absolute fuissent sub propriis
625 nominibus distinctivis; quare propositum.

60. Praeterea, beatus Augustinus, *De fide ad Petrum* cap. 2:
“Aliud est genuisse quam natum esse, aliudque processisse quam
genuisse, et ideo alius est Pater, alius est Filius, alius est Spiritus
Sanctus.” Similiter, XI *De civitate Dei* cap. 10: “Ideo simplex dicitur
630 Deus, quia est hoc quod habet, excepto eo quod relative quaecumque
persona ad alteram dicitur nec est ipsa. Nam utique Pater habet Filium
ad quem relative dicitur, nec tamen est Filius in quo vero ad

617 Euntes...619 Sancti] Matt. 28, 19.

619 Tres...620 sunt] I Ioan. 5, 7-8; versio
Vulgata habet: Tres sunt qui testimonium dant Spiritus et aqua et sanguis et tres unum
sunt. 626 De...Petrum] FULGENTII RUSPENSIS, *De fide ad Petrum*, c. 1, n. 6 (CCL 91A,
715; PL 65. 675A). 629 De civitate] AUGUST., *De civ. Dei*, XI, c. 10, n. 1-2 (CCL 48,
330; CSEL 40-1, 526; PL 41, 325s) paucis omissis.

semetipsum dicitur, hoc est quod habet.” Similiter, V *De Trinitate* cap. 7: In illa praestantissima divinitate quidquid ad se dicitur non pluraliter sed singulariter dicitur. Quod vero ad aliquid seu relative dicitur, non substantialiter praedicatur. Ex quo apparet quod non est imaginandum quod beatus Augustinus, qui tantum circa istam materiam insudavit, quin dixisset personas distingui per modos intrinsecos absolutos si id vidisset consonum dictis Sacrae Scripturae.

61. Praeterea, venerabilis Anselmus in libro *De processione Spiritus Sancti* sic dicit: omnia sunt unum in divinis ubi non obviat relationis oppositio. Similiter Boethius in libro I quem fecit *De Trinitate* circa finem dicit: “Substantia in divinis continet unitatem, relatio non multiplicat Trinitatem.” Similiter Damascenus, libro I cap. 10 dicit: “Omnia quaecumque habet Pater, habet Filius et Spiritus Sanctus et e converso praeter ingenerationem, generationem et spirationem.”

62. Ex quibus luculenter apparet veritas praemissae opinionis et fere omnium sanctorum est concors sententia quod divinae personae distinguuntur proprietatibus relativis. Et ad hoc est ratio manuducens quam facit Ochan I *Super Sententias* distinctione 26 quaestione 1: “Frustra fit per plura quod fieri potest per pauciora, nec ponenda sunt plura mirabilia quae videntur rationi naturali repugnare sine auctoritate Scripturae et sanctorum. Sed ponere personas divinas distingui per proprietates absolutas repugnat rationi naturali, nec habetur expresse ex Sacra Scriptura vel ex dictis sanctorum.” Ergo hoc ponere est superstitiosum. Sed qualiter personae proprietatibus

651 I] scrip. pos. sententias sed corr. signis transp. C

633 De Trinitate] AUGUST., *De Trin.*, V, c. 8, n. 9 (CCL 50, 215-216; PL 42, 916-917): Quidquid ad se dicitur praestantissima illa et divina sublimitas substantialiter dici; quod autem ad aliquid non substantialiter sed relative, tantamque vim esse eiusdem substantiae in Patre et Filio et Spiritu Sancto ut quidquid de singulis ad se ipsos dicitur, non pluraliter in summa sed singulariter accipiatur. **640** Anselmus] ANSELM, *De processione Spiritus Sancti*, c. 1 (ed. F. SCHMITT, II, 181-183; PL 158, 288-290). **642** Boethius] BOETHII, *De Trin.*, c. 6 (ed. C. MORESCHINI, p. 180; PL 64, 1254). **644** Damascenus] IOAN. DAMASC., *De fide orthod.*, c. 8, n. 13, ed. E. BUYTAERT (St. Bonaventure U.-FIP 1955, p. 40): Omnia igitur quaecumque habet Filius, et Spiritus ex Patre habet... praeter ingenerationem, generationem et spirationem. **651** Ochan] GUIL. OCKHAM, *Scriptum in I Sent.*, d. 26, q. 1, ed. G. ETZKORN-F. KELLEY (OTh IV, 157): Frustra fit per plura quod potest fieri per pauciora, nec ponenda sunt plura mirabilia quae videntur rationi naturali repugnare, sine auctoritate Scripturae vel Sanctorum. Sed ponere talem proprietatem absolutam videtur repugnare ratione naturali, nec habetur expresse in Scriptura vel dictis Sanctorum.

relativis distinguuntur, dico breviter quod hoc non potest plenarie
 declarari. Verumtamen dicendum est quod hoc provenit sine pluribus
 660 verbis ex intrinseca condicione relationis divinae quod constituat et
 distinguat in quantum est divina relatio, non in quantum relatio. Sicut,
 verbi gratia, videmus duas herbas in secundo gradu calidas, et una
 curabit certam infirmitatem ratione sui caloris, et altera exasperabit.
 Unde hoc primae herbae provenit, non in quantum calida in secundo
 665 gradu, sic alteri conveniret, sed in quantum est haec. Et ideo solet
 communiter dicere medici ex occulta forma. Sic igitur dico in
 proposito, quod licet videam quod relationi in creaturis non competit
 constituere et per ea quae allegata sunt relationi divinae competit
 constituere, hoc non sibi competit in quantum relatio, sed in quantum
 670 relatio divina. Et hoc provenit ex latenti forma, et hoc mihi magis
 sufficit quam dicere praemissis tribus modis.

<Contra rationes in contrarium>

63. Ad rationes igitur factas contra istam conclusionem et pro
 confirmatione alterius positionis in quinta conclusione respondeo. Et
 675 primo ad primam, cum arguitur quod impossibile est unum contrarium
 in esse constitui per suum contrarium sicut impossibile est albedinem
 in esse constitui per nigredinem, sed esse ad se et esse ad aliud sunt
 contraria, cum igitur relatio sit formaliter ens ad aliud et esse
 personam sit ad se, sequitur quod relatio nullo modo dat esse
 680 personam, hic dico pro materia argumenti quod relatio non constituit
 in quantum relatio, sic enim quaelibet relatio constitueret, sed
 constituit in quantum divina, cui repugnat inhaerentia.

64. Pro quo advertendum est quod relatio in Scripturis tripliciter
 intelligitur: primo modo ut accidens, secundo ut dependens, et tertio ut
 685 dicens habitudinem. Primis duobus modis non dicitur relatio in
 divinis, quia dicunt formaliter imperfectionem. Tertio modo dicitur, et
 sic relatio est habitudo sine inhaerentia et dependentia, et sic suae
 rationi non repugnat dare esse personale. Cum ergo dicitur quod
 relatio est ad aliud et per consequens non potest dare alicui esse ad se,
 690 nego istam consequentiam, quia licet hoc sit verum de relatione quae
 est ad aliud et cum hoc est dependens, hoc tamen non est verum de
 relatione independente cui competit ista condicio ex propria ratione
 fundamentali. Et potest poni exemplum: anima intellectiva ex se non
 est persona, et tamen habet quod possit fundamentaliter dare esse
 695 personale.

65. Ad secundum cum dicitur illud non constituit suppositum
 quod praesupponit suppositum, concedo. Et cum dicitur quod relatio

C 75ra

675 ad primam] Cf. supra n. 15. 696 Ad secundum] Cf. supra n. 16.

in divinis hoc facit, nego. Ad probationem: quoniam omne quod relative dicitur est aliquid excepto relativo, sed suppositum dicitur relative, ergo est aliquid excepto relativo, concedo totum. Et cum dicitur quod hoc non est essentia, nego, quia in Patre nihil reale intelligimus nisi essentiam et paternitatem. Ad probationem quando dicitur quod relatio originis non potest in essentia fundari, aliter essentia generaret, hic dico quod esse fundamentum potest intelligi dupliciter: aut substantans ut dicitur in creaturis, aut eliciens. Primo modo divina essentia non dicitur fundamentum relationum, quia sic relationes essent inhaerentes, quod falsum est. Secundo modo, licet sit improprius modus loquendi, concedetur, quia tunc idem est quod essentia est principium elicativum divinarum relationum, et ex hoc non sequitur quod generaret, quia sicut dictum est alias, essentia dicitur elicere sed nullo modo producere, et hoc ad intra.

66. Ad tertium cum DICEBATUR nulla constitutio per accidens est constitutio per se faciens unum; sed constitutio ex substantia et relatione est huiusmodi; ergo propositum, DICO breviter quod argumentum imaginatur quod ibi relatio maneat distincta ab essentia et cum ea faciat unum per accidens, sicut nunc de facto in creaturis secundum imaginationem illorum qui ponunt relationem rem distinctam a suo fundamento. Unde similitudo et substantia faciunt similem qui dicitur ens per accidens. Sed ita non est in proposito, quia quamvis ibi sit vera relatio, transit tamen in identitatem realem divinae substantiae, et ideo ibi nulla remanet imaginabilis constitutio per accidens. Imaginatur etiam ratio quod relatio in divinis sit per modum accidentis, quod declaratum est esse falsum. Ibi enim, ut dictum est, existit relatio dicens habitudinem sine quacumque inhaerentia vel dependentia subiectiva.

C 75rb

67. Ad quartum cum dicitur quod si Pater constituitur per relationem, est ita vere productus sicut Filius, hoc nego. Ad probationem, quia “relativa posita se ponunt et perempta se perimunt;” ergo non plus paternitas est principium filiationis quam e contra, hic dico quod facientes istud argumentum imaginantur quod ibi non est nisi pura habitudo. Unde dico quod paternitas in divinis ex ratione propria est origo et est habitudo quae non differunt ex parte rei formaliter vel realiter. Et ideo per ipsam Pater est vere generans, et per relationem oppositam Filius est vere genitus, cum ipsa filiatio sit vere ex natura rei origo passiva. Ex quo apparet quod non sequitur quod si inter illas est mutua habitudo quod non plus unum est principium alterius quam e contra, falsum est. Unde tota imaginatio argumenti

712 Ad tertium] Cf. supra n. 18. 723 declaratum est] Cf. supra n. 45. 726 Ad quartum] Cf. supra n. 19. 727 Ad probationem] Cf. supra n. 20.

consistit in hoc quia non ponit ipsas relationes esse formaliter
origines, sed potius ex originibus consurgere, quod falsum est. Ipsae
740 enim relationes divinae sunt ex natura rei origines; quare ratio parum
concludit.

68. Ad quintum cum dicitur quod nihil quod praeexigit aliud
constituit illud, concedo. Et cum dicitur, relatio praeexigit
distinctionem extremorum, si ista capiatur universaliter, nego ipsam.
745 Et cum dicitur de Philosopho, V *Metaphysicae* capitulo 'De eodem',
quid dicit identitatem non esse realem relationem per hoc quod non
praeexigit distinctionem extremorum, dico quod Philosophus intellexit
de relationibus inhaerentibus et dependentibus; nec credo quod
umquam intellexit istum modum relationis. Nunc ergo, quia relationes
750 divinae non sunt inhaerentes, sed sunt constitutivae, ideo illae non
praeexigunt distinctionem extremorum, sed primo et per se recludunt
ipsa supposita distincta. Unde amotis ipsis relationibus non
intelligeretur suppositum remanere.

69. Ad sextum cum DICTUR quod quaelibet ratio distinctiva est
755 incommunicabilis; sed nulla paternitas vel filiatio est
incommunicabilis cum ab eis potest abstrahi unus conceptus, videlicet
relatio originis; et per consequens non sunt ultimo distinctiva, hic
DICO primo ad maiorem quod non oportet quod semper cuicumque
competit formaliter ratio distinctiva quod eidem competat ratio
760 incommunicabilis formaliter, quoniam divina essentia formaliter habet
rationem distinctivam quia est vere una, et ex se habet suam unitatem
et singularitatem. Et tamen non propter hoc est ratio formaliter
incommunicabilis, immo est formaliter communicabilis et ad invicem. C 75va
Cum dicitur quod paternitas non est incommunicabilis, hoc nego si
765 loquimur de paternitate in divinis, immo sic est una et
incommunicabilis quod impossibile est ipsam plurificari
qualitercumque. Et cum dicitur quia a paternitate et filiatione potest
abstrahi unus conceptus et hoc non potest fieri ab ultimo distinctivis,
hic dico quod ab ultimo distinctivis bene potest abstrahi unus
770 conceptus, immo non possum imaginari quaecumque duo
qualitercumque distincta a quibus non possit abstrahi unus conceptus,
quoniam Deus et creatura plus in infinitum distinguuntur quam
quaecumque duae rationes individuales creaturarum, et tamen a Deo et
creatura, non solum analogice sed etiam univoce <potest> abstrahi
775 unus conceptus communis, nisi vellet vocare ultimo distinctiva illa
quae nullo modo possunt convenire. Sed sic nulla reperiet ultimo
distinctiva, quia quaecumque signabilia vel signata habent ex propriis
rationibus convenientiam et consimiliter differentiam. Et ideo si

742 Ad quintum] Cf. supra n. 21. 754 Ad sextum] Cf. supra n. 22.

realiter intelligitur condicio ultimo distinctorum, satis est responsum.
Si vero solum imaginarie, nihil ad propositum.

780

<Dubium aliquod>

70. Sed restat hic unum dubium, et est finis. Dictum est quod relationes originis sunt personarum constitutivae, sed quaeritur an omnes, an aliquae tantum, quia dubium est de spiratione activa an sit constitutiva sicut paternitas et filiatio. Pro quo videtur dicere Doctor Subtilis quod non constituit, sed est quodammodo adveniens, quia per prius est Patrem generare quam spirare, et per consequens per prius intelligitur Pater constitutus quam spiret Spiritum sanctum.

785

71. Verumtamen dicit dominus Petrus Aureoli quod formaliter constituit spiratio activa. Unde ad rationem Patris concurrunt divina essentia, paternitas et activa spiratio. Et quia nullum illorum habet propriam unitatem, ideo illa tria fundant penitus omnimodam unitatem et recludunt perseitatem tertii modi, et per consequens rationem unam personalem. Et similiter Filius constituitur per spirare active et generari passive et divina essentia. Sed Spiritus Sanctus per essentiam et spirationem passivam tantum. Et ideo dicit quod spiratio activa non est adventitia.

790

795

72. Advertendum tamen est, propter varia dicta doctorum in ista materia, quod esse constitutivum potest sumi dupliciter. Uno modo pro omni illo quod est de essentia et quiditate alicuius, ita quod ipsum sine illo non potest esse, sicut homo non potest esse sine anima intellectiva. Secundo modo dicitur constitutivum et magis stricte pro illo quod est de essentia alicuius distinguens ipsum ab omni alio. Primo modo absque dubio spiratio activa est constitutiva sicut paternitas et essentia, quia impossibile est Patrem esse sine spiratione activa. Secundo modo spiratio activa non dicitur constitutiva, quia per ipsam Pater non distinguitur a Filio. Et isto modo nec essentia dicitur constitutiva, quia per ipsam una persona non distinguitur ab alia, et sic non est adventitia non plus quam essentia. Si ergo intelligit isto secundo modo, Doctor Subtilis verum dicit. Et si Petrus Aureoli primo modo, similiter verum dicit; et ex hoc nullus alteri contradicit, et sic secundus articulus terminatur.

800

805

810

C 75vb

812 terminatur] tertius articulus *add. (rubr.)* C

785 Doctor Subtilis] Non inveni. Etz 789 Petrus Aureoli] Cf. PETRI AUREOLI, *Scriptum in I Sent.*, d. 26, a. 3 (ed. Romae 1596, 587b).